

ФІЛОСОФСЬКЕ ЕСЕ

У творчому конкурсі студентських робіт «Філософське есе», що відбувся в межах відзначення Всесвітнього дня філософії, загальним предметом рефлексій стали вислови притчової та афористичної творчості відомого українського філософа, педагога й поета Григорія Сковороди.

Він жив у час знищення всіх ознак української державності, проте був свідомий того, що «Всяк мусить пізнати свій народ і в народі себе» та «Саме це й означає бути щасливим, пізнати себе, тобто свою природу, взятися за свою долю й бути зі сродною собі частиною всеосяжного промислу». Філософ, який став духовим диханням нації, символом її просвітництва та самопізнання закликає кожного з нас до переосмислення: «що таке щастя», «як бути щасливим», від «пізнати себе» до «внутрішньої людини», від «зрозуміти, що для тебе є сродним» до «любові, що є альфою і омегою», від «філософії серця» до «свободи» й «пізнання усього суцього, тобто Бога».

У свій 300-літній ювілей, попри війну, попри зруйнування московськими ракетами національно-літературного музею на Харківщині, український Сократ постає із глибин історичного буття з актуальними питаннями: «Що є свобода? Добро в ній яке?..», «Що дає основу? Що творить? Що зберігає?...» й водночас із мудрими константами: «Істинна людина – то серце в людині», «Світло бачиться тоді, коли світло в очах», «Віднайди самого себе і віднайди людину – все це одне значить», які й стали основою для сучасного переосмислення та творчої дискусії молодіжного конкурсу.

«НЕМАЄ НИЧОГО НЕБЕЗПЕЧНІШОГО ЗА ПІДСТУПНОГО ВОРОГА, АЛЕ НЕМАЄ НИЧОГО ОТРУЙНІШОГО ВІД УДАВАНОГО ДРУГА» (Григорій Сковорода)

А. В. Боровець

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, група К-21,
навчально-науковий інститут економіки та менеджменту

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

В українській історії було чимало видатних просвітителів-гуманістів, філософів, педагогів та поетів. Одним з таких яскравих особистостей є Григорій Сковорода – «людина-університет» своєї епохи. Його життя можна розглядати як своєрідну філософську творчість. Саме завдячуючи цій творчості він і став для українців культовою фігурою.

Г. Сковорода постійно жив серед простого народу, знав його думки і прагнення, тому й не випадково головною проблемою філософії мислителя була проблема саме сутності людини, її щастя, змісту і результату життя.

Дружба в усі часи вважалася однією з найголовніших людських цінностей і дуже шанувалася. Цю категорію досліджував і Г. Сковорода. У його листах до учня і друга Михайла Ковалинського прослідковується ідея розрізнення людей на «чєрнь», «юрбу», «натовп» і людей справжніх, яких можна віднести до категорії «істинний чоловік». Мислитель навчає свого молодого друга мудро відрізнити справжніх людей, з якими варто дружити, адже у них можна багато чого навчитися, і людей нікчемних, яких називає «чєрню», натовпом, юрбою. Прикладом такого розрізнення служать слова античного мислителя Плутарха, запозичені з його творів на моральні теми: «Землероби, – говорить він, – з задоволенням бачать колосся, похилене до землі, те ж колосся, яке через свою легкість

піднімається догори, вважають пустим і вимолоченим. Бо подібно до того, як пшеничні колоски без зерен легко піднімаються серед інших, повні ж і тяжкі, ховаючись, спускаються додолу, так і серед людей, хто найпорожніший і позбавлений серйозності, той і найлегше пнеться до почесей, нахабний, його обличчя і хода сповнені пихи і презирства, які не визнають нікого» [1, С. 300].

Г. Сковорода радить своєму учневі уникати юрби, черні, злих, поганих людей, і намагатися дружити з людьми добрими, які є істинними християнами. При цьому він прекрасно розуміє, що у світі така людина – рідкість, і тому радить Михайлові обирати друзів серед кращих людей, «які звичайно вважаються просто добрими». «Обирати слід щирих, постійних і простих. Про щирю душу кажуть, що вона не заздрісна, не злобна, не підла. Прості – не дурні, але відкриті, не брехливі, не облудні і пусті», – серед таких людей можна знайти справжніх друзів [1, С. 252].

Згадуючи сентенції Плутарха, який добре розумів людей та радив випробовувати друга, як монету – раніше ніж він буде потрібний, Сковорода стверджує: «Немає нічого небезпечнішого за підступного ворога, але немає нічого отруйнішого від удаваного друга. Мислитель називає дружбу «сонцем життя», стверджуючи, що вона додає йому втіхи й чарівності і при цьому зменшує страждання. Він упевнений, що небагато людей можна назвати його справжніми друзями, бо «дійсно, для повної і істинної дружби, яка єдина найбільше зм'якшує прикрощі життя і навіть оживляє людей, потрібна не лише прекрасна добродішність і подібність не самих тільки душ, але й занять» [1, С. 226]. Слово «дружити» співпадає у даному випадку зі словом «любити», а якщо любиш, то не будеш намагатися скривдити, а навпаки – робити добро і турбуватися про добробут того, кого любиш. Отож, запорукою щасливого життя виступає дружба.

Кожна людина хоче мати справжніх друзів поряд, але чи вони є такими – це вже питання риторичне. Адже ми знаємо, що ворог – це зло, а тому і чекаємо від нього підступності в його діях та вчинках. А ось коли твій друг зраджує тебе, то це біль, розчарування і своєрідна втрата. Тому таких людей потрібно остерігатися і при цьому мудро обирати собі друзів. Адже часто ми потрапляємо під вплив юрби і переконуємо себе, що це правильно, «круто», не задумуючись над тим, чи це потрібно саме нам і нашому вдосконаленню. Тому людина у будь-якій ситуації повинна залишатися сама собою, бути вільною у своїх думках, впевнено йти до своєї мети і зберігати власну ідентичність.

1. Сковорода Григорій. Повне зібрання творів : у 2-х т. К. : Наукова думка, 1972. Т. 1, 531 с.; Т. 2, 574 с.

«ЩО ДАЄ ОСНОВУ? – ЛЮБОВ. ЩО ТВОРИТЬ? – ЛЮБОВ. ЩО ЗБЕРІГАЄ? – ЛЮБОВ. ЩО ДАЄ НАСОЛОДУ..?»

А. О. Гарань

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, група АМ-41,
навчально-науковий інститут будівництва і архітектури

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

Впродовж усього життя люди відчують широкий спектр емоцій, які є внутрішньою частиною їх існування. Життєдайною серед них є любов – емоція й водночас почуття глибокої сердечної прихильності. Іншими словами, це ще й особливий інструмент, за допомогою якого життя набуває певного сенсу. Саме про це у своєму вислові «Що дає

основу? – Любов. Що творить? – Любов. Що зберігає? – Любов. Що дає насолоду..?» запитує видатний український просвітитель Григорій Сковорода. Це висловлювання покликане спершу спонукати людину до розміркувань, оскільки написане у формі запитань, а згодом підводить до думки, що нічого немає важливішого за любов.

Григорій Сковорода для мене постає як філософ серця. Він торкається струн душі, а саме: «Людина може пізнати себе і Бога лише серцем, що теж любов. Пізнавши себе, ми починаємо жити серцем». Цим символом філософ уособлює почуття, «безодню» душ, її відкритість до пізнання світу та себе. Тільки любов здатна допомогти людині повірити в себе самого. «В кого хто влюбився, в те і преобразився. Кожен є тим, чиє серце в нім, всяк єсть там, де серцем сам» [3]. Чим глибше знання світу й себе, тим більш поміркованими стають потреби людини. Адже всі біди світу, на думку українського Сократа, від того, що ми заглиблюємося у пізнання інших – і зовсім не знаємо, не розуміємо своєї власної натури.

«Хороша любов та, яка є істинною, міцною і вічною», «міцна і вічна любов виникає із спорідненості вічних душ». «Любов ніяким чином не може бути вічною і міцною, якщо породжується тлінними речами», – міркує філософ. Істинною вважає саме духовну любов, оскільки «все минає, але не Бог і не любов». Сковорода трактує любов як Божу присутність у світі і переконаний, те, що здійснюється у світі «макрокосмі», те й знаходить своє звершення в людині як в «мікрокосмі» [3]. Найбільше поривання людини – пізнати Бога. Проте людина його породження, отже, осягнення Бога і є водночас пізнанням людиною себе.

Митець розмежує «вічну любов вічних душ» і любов тіл, тим самим закладає основи поняття «феномену любові», яке згодом трансформуватиметься митцями різних епох. І сьогодні ми, як ніколи, розуміємо, що люди – ніщо без любові. Вона потрібна нам як свобода, як їжа, вода і повітря, адже любов наповнює кожну клітинку людського тіла.

Багато вчинків, подвигів було здійснено завдяки любові, і безліч талановитих художників, поетів, митців намагалися дослідити її природу вслід за Григорієм Сковородою. Яскравим прикладом є творчість українських поетів-сучасників, які пишуть про любов, переосмислюючи це почуття. Ось який метафоричний образ у Сергій Жадана, який нині волонтерить, допомагає ЗСУ у Харкові: «Любов варта всього – варта болю твого, варта твоїх розлук, варта відрази і мук, псячого злого виття, шаленства та милосердь. Варта навіть життя. Не кажучи навіть про смерть» [1]. Юрій Іздрик у любові виділяє іншу емоційну палітру: «Хто скаже їй крім мене яка вона чудесна? Кому вона крім мене знесе вогонь небесний? І з ким вона крім мене така пекельно чесна?» [2]. Любов постає в різних вимірах, вона може бути яскрава, чесна, може бути нероздільна, може бути болюча, а може бути окриляюча, а все тому, що для кожного вона своя.

Своє відчуття природи любові відображає романіст Гері Чепмен. Його відома книга «П'ять мов любові» демонструє, як почуватися комфортно з людиною, як виражати любов і турботу, а також дає багато інших корисних уроків. Автор зазначає, що закоханість – це не більше, ніж просто одержимість, тоді як віддана любов – це людський вибір і важка праця [5]. Подібне віднаходимо у Сковороди: «Неможливо любити, не турбуючись про того, кого любиш, неможливо любити когось, а жити тільки для себе і тільки своїми інтересами» [1]. Водночас відомий психолог, автор книги «Мистецтво любові» Еріх Фромм взагалі стверджує, що не полюбивши себе, не можливо по справжньому любити інших [4]. Адже любити себе означає, що ти переносиш це почуття, це гармонійне самосприйняття на твого ближнього. Якщо ти щирий, справедливий, доброзичливий, терплячий, чуйний до ближнього і готовий прийти на допомогу, то ти – любиш.

Отже, любов здатна торкнутися струн душі кожної людини на Землі. Любов може бути відданою, сліпою, материнською, батьківською, альтернативною, ревнивою,

раптовою, воскресаючою, поглинаючою, наповнюючою, незвичайною... Тому що любов – це і емоція і всеобіймаюче почуття, яке окрилює, надихає і найвищий духовний сенс нашого життя.

1. Жадан С. Про любов, життя, час та війну. URL: <https://ukrainky.com.ua/sergij-zhadan-pro-lyubov-zhyttya-smert-chas-ta-vijnu/> (дата звернення: 12.11.2022). 2. Издрик Ю. Про кохання і життя: найкращі вірші улюбленого поета. URL: https://maximum.fm/novini_t2. (дата звернення: 12.11.2022). 3. Сковорода Г. С. Повне зібрання творів : у 2-х т. К. : Наукова думка, 1972. Т. 1, 531 с.; Т. 2, 574 с. 4. Фромм Е. Мистецтво любові / пер. з англ. В. Кучменко. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017, 192 с. 5. Чепмен Г. Пять мов любові у подружжі. Л. : Свічадо, 2019. 184 с. URL: <https://www.yakaboo.ua/ua/p-jat-mov-ljubovi-u-podruzzhzhi-2264716.html> (дата звернення: 12.11.2022).

«КОЖЕН МУСИТЬ ПІЗНАТИ СВІЙ НАРОД І В НАРОДІ СЕБЕ» (Г. Сковорода)

М. Л. Заєць

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, група РІ-31
навчально-науковий інститут автоматичної, кібернетики та обчислювальної техніки

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

Велика кількість афоризмів українських історичних постатей зараз відкриваються нам у новому сенсі та стають особливо актуальними в сучасних реаліях. Минуло не одне століття, а висловлювання видатного українського філософа Григорія Сковороди значиме нині як ніколи, беручи до уваги події, які відбуваються в нашій нескореній країні.

Народ – це основа в розвитку країни. Кожна людина – це особистість, яка займає певне місце в соціумі, живе, працює, розвивається, творить та примножує здобутки людства. Важливо те, що становлення людини як особистості, відбувається з моменту її народження, входження в людську спільноту, соціум. Напрямок у розвитку й формуванні поглядів, цінностей (насамперед духовних) їй задають батьки, котрі є продовжувачами свого роду, фундамент якого був закладений їхніми предками. Саме тому одним із головних елементів у розвитку людини є духовність, що виростає із знання та любові історії своєї країни й народу. Український народ має цінувати та берегти своє рідне, кровне, близьке своєму серцю, а у сьогоднішні – ще й змушений його боронити. Саме тому «кожен мусить пізнати свій народ» адже традиції, звичаї, історія, духовне надбання – це те, без чого неможливе подальше існування народу та формування його ідентичностей.

Досліджуючи та вивчаючи історію свого народу можна з легкістю відшукати частинку себе серед історичних постатей та провести паралелі з сьогоднішнім. Ми, як частинка певного народу, маємо знати достовірну історію, благоговійно ставитись до культурного надбання народу, берегти та передавати його з покоління в покоління, адже країна без культури – то лише територія. Збереження культури, збереження самостійної країни – це і є продовження коду нації, як запорука існування держави та кожного з нас.

Найголовнішою ідентифікацією народу є його мова. Мова, якою спілкувалися предки, мова якою творилась історія, писались вірші, листи, велися літописи – це спосіб вираження самосвідомості народу, карбування національної свідомості. Наразі українська мова – це ще й українська зброя. Тому мова – це завше має бути на часі.

Ці проблеми особливо гостро проявилися в нашому житті, зокрема через війну. Наші «сусіди» в обличчі Росії протягом багатьох століть намагалися підкорити, стерти з лиця землі Україну та її народ, цю сильну, розумну та незламну націю з багатим історичним

минулим. Століттями ширилась заборона на українську мову, друкування та ввезення з-за кордону будь-якої україномовної літератури, а також заборона українських сценічних вистав і друкування українських текстів під нотами, тобто народних пісень (1876 р.), заборона викладання у народних школах та виголошення церковних проповідей українською мовою (1881 р.), заборону вживання української мови в офіційних установах і хрещення українськими іменами (1888 р.), постанова VII дворянського з'їзду в Москві про виключно російськомовну освіту й неприпустимість вживання інших мов у школах Росії (1911 р.), навіть заборона відзначати 100-літній ювілей Тараса Шевченка; указ Миколи II про скасування української преси (1914 р.), боротьба проти «національного ухилу», початок переслідування діячів «українізації» (з 1920-х років) і протягом радянських часів. Писалась нова історія, яка прославляла «руській мір». Робилось все для того, щоб скорити український народ та покласти його до своїх кривавих імперських ніг, однак Росія недооцінила нас. Українці сильні духом. Попри всі нівечення війни, попри непомірні втрати, ми не втратимо любові до свободи та своєї землі, ми вистоїмо, ми віродимо, відбудуємо кожен клаптик нашої країни, ми повернемо нашу історію та викоринимо те зло, яке намагалися насіяти вороги протягом усіх століть аж до сьогодення. Ми переможемо! «За нами правда, значить вистоїм ми ваші вистріли! За нами правда, а її ніяк не пристрелить! За нами правда, значить визволим село ми за селом! За нами правда, значить ми з домів повиганям зло!» (Skofka).

Славні слова Григорія Сковороди бентежать наш розум та в майбутньому будуть спонукати й наших нащадків пізнавати свою історію, пишатися тим, що вони є частиною цього мужнього народу, втіливши віковичну мрію українців – будувати єдину, нероздільну, самостійну, вільну українську державу. Ми пишемо історію, за яку нам не буде соромно, історію народу, яку будуть вивчати та пізнавати наші нащадки та прославляти на весь світ. Ми є українці і маємо відстояти своє законне право на існування та продовжити велич народу у своїх шляхетних справах.